

Over mensensmokkel, migrantengemeenschappen en transnationale loyaliteiten

Richard Staring

Italië - een land van waaruit in het verleden vooral arbeidskrachten emigreerden - is momenteel een belangrijk immigratieland geworden waar veel (illegale) immigranten hun eerste stappen op Europese bodem zetten. Met zijn ruim 7500 kilometer lange kustlijn is Italië een dankbare locatie voor mensensmokkelaars. Enkele recente gebeurtenissen op rij: in maart 2002 redde de Italiaanse kustwacht honderden migranten nadat de kleine bootjes waar zij in zaten tijdens noodweer dreigden te zinken. Op 7 maart 2002 verdronken meer dan 50 immigranten tijdens een storm voor de kust van Sicilië terwijl de Italiaanse marine – ondanks een verzoek tot hulp – in afwezigheid schitterde. Eveneens in maart vertrok vanuit Libanon een koopvaardijship met ruim 900 Iraakse Koerden aan boord om in Catania (Sicilië) aan te meren. De Koerden, die aangaven door te willen reizen naar familieleden in Duitsland, dreigden een deel van de aanwezige kinderen over boord te gooien als de Italiaanse overheid het hen zou verbieden om Italië te betreden (*Migration News*, April 2002). Spanje heeft een soortgelijke transformatie als Italië doorlopen en kent inmiddels ook zijn (irreguliere) immigratieproblematiek. De Straat van Gibraltar, die het Afrikaanse van het Europese continent scheidt, is het belangrijkste werkterrein van smokkelaars. Dagelijks maken mensen in gammele bootjes de illegale oversteek naar Spanje en jaarlijks vallen hier honderden doden bij te betreuren (*Migration News*, Oktober 2001).

Omvang van de problematiek

In een overzichtswerk van mensensmokkel binnen Europa wijzen Salt en Hogarth (2000) op het onverifieerbare karakter van de meeste schattingen over het aantal illegale vreemdelingen en het belang van mensensmokkel voor hun komst. In de meest betrouwbare schatting (uit 1993) wordt het aandeel migranten dat in dat jaar op illegale wijze en met tussenkomst van mensensmokkelaars West-Europa is binnengekomen, op vijftien à dertig procent geschat en voor asielzoekers betreft ligt dit percentage tussen de twintig en veertig procent (Salt en Hogarth 2000: 32-3). Hesseling en Taselaar (2001: 348) laten zien hoe de betrokkenheid van smokkelaars bij de binnenkomst van asielzoekers in Nederland varieert tussen de tien en zestig procent, al naar gelang het herkomstland. Duidelijk is dat sinds 1993 zich jaarlijks gemiddeld 38.000 asielzoekers in Nederland hebben gevestigd. Daarnaast werd het aantal illegale vreemdelingen in Nederland op ongeveer 40.000 voor de vier grote steden geschat (Van der Leun et al. 1998) en raamde het CBS voor 2001 het aantal illegalen in Nederland tussen de 46.000 en 116.000.

Inhoud

- ◆ Over mensensmokkel, migrantengemeenschappen en transnationale loyaliteiten
- ◆ Mensensmokkel in Zuid-Oost Azië
- ◆ Wetenschap en criminaliteitsanalyse
- ◆ Pessimistische visie van een Russische criminoloog
- ◆ Internationaal nieuws over georganiseerde criminaliteit
- ◆ Boeken en onderzoek in het buitenland
- ◆ Colofon

Formele en informele reacties

De formele reacties van de verschillende Europese landen op deze ongenode gasten zijn eensluidend restrictief. Om illegale binnenkomst tegen te gaan, worden aan de oostgrenzen in Duitsland helikopters en speciale eenheden met verregaande bevoegdheden ingezet. De Italiaanse overheid maakt gebruik van militaire scheepspatrouilles in haar kustwateren. De Spaanse enclavesteden in Marokko zijn met metershoge hekken en geavanceerde beveiligingsapparatuur afgegrensd, en Nederland heeft zijn vliegende brigades. Infrarode camera's, warmtesensoren, barricades en intensieve grenspatrouilles belichamen de 'high-tec' barricades van het moderne Europa.

Het restrictieve toelatingsbeleid van de verschillende Europese landen heeft mede ertoe geleid dat zich een immigratie 'industrie' heeft ontwikkeld die zich voor een belangrijk deel aan het gezicht onttrekt en informele mogelijkheden biedt om in Europa te geraken. Kenmerkend voor deze immigratie-industrie is enorme diversiteit in actoren en hun motivatie. In zijn meest onschuldige verschijning gaat het om loyale migranten die familieleden in het herkomstland in hun overtocht en verdere verblijf ondersteunen (Staring 2001). In zijn meest extreme gedaante betreft het professionele en – zoals de 'Dover-zaak' op pijnlijke wijze duidelijk maakte – multi-etnische criminele bendes die onder gevaarlijke omstandigheden en tegen forse bedragen de binnenkomst van grote groepen migranten regisseren. Tussen deze twee 'extremen' zit een groot grijs gebied waarin loyaliteit en financieel gewin in elkaar overlopen. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om vervoerders die incidenteel en al dan niet tegen betaling migranten meenemen, gidsen die illegale grensovergangen begeleiden, reisbureaus waarvan de bemiddeling verder gaat dan het verstrekken van vliegtickets, maar ook om professionele documentvervalsers en corrupte ambtenaren op consulaten die oogluikend visa verstrekken.

Waarom Nederland?

De Nederlandse overheid is bevreesd voor de aanzuigende werking van een relatief humaan vreemdelingenbeleid. Een dergelijke gedachte veronderstelt dat illegale vreemdelingen en asielzoekers een gedegen (voor)kennis hebben van het toelatings- en vreemdelingenbeleid van Nederland en – in het kader van een eerlijke vergelijking - liefst ook van andere Europese landen. Op basis van deze kennis zouden illegale vreemdelingen en asielzoekers een verantwoorde keuze voor Nederland kunnen maken. Maar werkt het ook zo in de werkelijkheid?

In het onderzoeksproject *De ongekende stad* hebben we 175 illegaal in Nederland verblijvende migranten – waaronder uitgeprocedeerde asielzoekers – uit verschillende herkomstlanden gevraagd naar hun kennis over Nederland (Burgers en Engbersen 1999). De meeste illegalen bleken vóór hun komst nauwelijks iets relevant over Nederland te weten. Illustratief voor die gebrekkige kennis is het grote aantal illegalen dat achteraf constateerde dat de werkelijkheid van het alledaagse illegale bestaan aanmerkelijk zwaarder bleek te zijn dan men vooraf had ingeschat. Zij kozen niet voor Nederland na verschillende nationale arbeidsmarkten of leefomstandigheden met elkaar te hebben vergeleken. De aanleiding voor veel illegale migranten om zich hier te vestigen, was gelegen in de aanwezigheid van familie of vrienden die hen wilden helpen. Ongeveer vijftien procent van de illegalen had voor de reis van de diensten van mensensmokkelaars gebruik gemaakt. Deze illegalen beschikten niet over contacten die bereid of in staat waren voor hen garant te staan, of men wilde het eigen netwerk niet teveel belasten. Opmerkelijk is ook dat de meeste illegalen die smokkelaars inschakelden, voor een deel van de reis ook de hulp van familieleden in de vestigingslanden inschakelden (Staring 2001).

Net zomin als economisch gemotiveerde migranten de arbeidsmarkten of het vreemdelingenbeleid van de Europese lidstaten met elkaar vergelijken, valt het te verwachten dat asielzoekers de verschillende asielprocedures van mogelijke vestigingslanden hebben geanalyseerd. Het lijkt er echter eerder op dat, gegeven de mogelijkheden die asielzoekers hebben, andere factoren uiteindelijk van doorslaggevend betekenis zijn. Zo stellen Böcker en Havinga (1997) in hun studie naar migratiepatronen van asielzoekers naar Europa dat het onmogelijk is om één factor als 'hoofdverantwoordelijke' eruit te lichten. Het gaat veelal om een combinatie van factoren, zoals de bereikbaarheid van specifieke bestemmingslanden, de historische en politieke bindingen tussen landen, de economische mogelijkheden in het vestigingsland, de beelden die circuleren over bestemmingslanden, de invulling van het asielbeleid en de voorkeuren van smokkelaars. Veruit de belangrijkste factor voor asielzoekers bij hun keuze voor een specifiek bestemmingsland blijkt echter de aanwezigheid aldaar van familieleden, vrienden of landgenoten (1997: 81-3). Asielzoekers lijken hierin meer op illegale arbeidsmigranten dan men op voorhand zou verwachten.

Complexiteit achter irreguliere migratiebewegingen

Als illegale volgmigratie vooral loopt via grensoverschrijdende netwerken, roept dit de vraag op hoe de aanwezigheid van illegale migranten en asielzoekers uit exotische landen zonder gevestigde gemeenschappen in Nederland begrepen moet worden. Een deel van het antwoord ligt besloten in de activiteiten van smokkelorganisaties in de herkomstlanden en de transitlanden. De specifieke omstandigheden waaronder asielzoekers (moeten) vertrekken, geven vaker aanleiding om smokkelaars in de arm te nemen. De gevolgen van het in de arm nemen van smokkelaars zijn tweeledig. In de eerste plaats bepalen smokkelaars – soms tegen de zin van de gesmokkelde migranten in – het bestemmingsland (Hesseling en Taselaar 2001). In de tweede plaats komen gesmokkelde terecht in landen tot waar de smokkelnetwerken zich uitstrekken. Neem de situatie in Turkije. Istanbul, poort naar Europa, herbergt vele (illegale) migranten uit allerlei herkomstlanden die met de hulp van Turkse smokkelaars Europa proberen binnen te komen. Deze Turkse smokkelaars zijn ingebed in de Turkse transnationale netwerken en de smokkel van migranten uit de 'nieuwe migratielanden' zal hierbij via dezelfde wegen lopen en naar dezelfde landen leiden als waarmee Turken illegaal West-Europa binnenkomen (Staring 2001). Juist over de specifieke relatie van mensensmokkelorganisaties tot migrantengemeenschappen in Nederland of elders in Europa is nog veel te weinig bekend. Dergelijke inzichten kunnen echter niet worden ontleend aan wetenschappelijk onderzoek dat zich baseert op justitiële of andere overheidsbronnen. Hiervoor zullen etnografische studies verricht moeten worden waarbij zowel de leefwerelden van mensensmokkelaars als gesmokkelde migranten centraal moeten staan.

Literatuur

- Böcker, A. and T. Havinga, *Asylum Migration to the European Union. Patterns of Origin and Destination*. Brussel: European Commission 1997.
- Burgers, J. en G. Engbersen (red.), *De ongekende stad 1. Illegale vreemdelingen in Rotterdam*. Amsterdam: Boom 1999.
- Engbersen, G., 'Panopticum Europa. Verblijfsstrategieën van illegale vreemdelingen', in: J. Burgers en G. Engbersen (red.), *De Ongekende Stad 1. Illegale vreemdelingen in Rotterdam*, pp. 219-41. Amsterdam: Boom 1999.
- Hesseling, R. en A. Taselaar, 'Asiëlmigratie en mensensmokkel', *Tijdschrift voor Criminologie*, 43(4): pp. 340-349, 2001.
- Leun, J. v.d., G. Engbersen en P. v.d. Heijden, *Illegaliteit en Criminaliteit. Schattingen, Aanhoudingen en Uitzettingen*. Rotterdam: FSW/Sociologie, Erasmus Universiteit Rotterdam 1998.
- Migration News*, Italy: Migrants, Labor. April 2002, vol. 9 (4). http://migration.ucdavis.edu/mn/archive_mn/apr_2002-12mn.html.
- Salt, J. and J. Hogarth, 'Part I. Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe. A Review of the Evidence', in: F. Lackzo and D. Thompson (red.), *Migrant Trafficking and Human Smuggling in Europe. A Review of the Evidence with Case Studies from Hungary, Poland and Ukraine*. Geneva: International Organization for Migration 2000.
- Staring, R., Amsterdam: Uitgeverij Het Spinhuis 2001.

Mensensmokkel in Zuid-Oost Azië

Wim Huisman

Wie de berichtgeving na het drama in Dover heeft gevolgd, kan het idee krijgen dat mensensmokkel vanuit Azië vooral een kwestie is van arme mensen uit het Oosten die naar het rijke Westen willen. Het probleem van mensensmokkel in Azië is echter veel gecompliceerder. Niet alleen Europa en de Verenigde Staten, maar ook verschillende Aziatische landen zijn bestemmingslanden voor illegale immigranten, waaronder Japan, Taiwan, Zuid-Korea en Singapore. Maar er zijn in Zuid-Oost Azië ook landen die zowel bronland, transitland als bestemmingsland zijn voor illegale immigranten. Thailand is hiervan een goed voorbeeld.

Thailand is zowel importeur als exporteur van illegale immigranten. Het totale aantal Thaise emigranten werd in 1995 geschat op 450.000, waarvan er 60% illegaal in het buitenland verblijft. Het aantal illegale immigranten in Thailand bedroeg in 1997 naar schatting een miljoen mensen, waarvan tweederde afkomstig is uit Birma (Phongpaichit e.a., 1998, p. 158, 178).

De achtergrond van illegale immigratie is in Azië dezelfde als in de rest van de wereld: ongelijkheid in inkomen, verschillen in vraag en de voorwaarden van aanbod op de arbeidsmarkt brengen arbeidsmigratie tussen landen op gang. Een ongeschoolde arbeider verdient in de bouwsector in Thailand bijvoorbeeld 4000 baht per maand, terwijl hij in Japan voor hetzelfde werk het tienvoudige krijgt.

Het is vooral de armoede en het gebrek aan arbeidsperspectief die inwoners van rurale streken van Thailand, veelal behorend tot minderheden, er toe deed bewegen het geluk overzee te zoeken. In eerste instantie in het Midden-Oosten, maar vanaf de jaren negentig vooral in de geïndustrialiseerde Aziatische landen en in mindere mate in Europa en de Verenigde Staten. De motivatie om hun situatie te verbeteren was bij velen zo sterk dat zij vertrokken met het spreekwoord 'pai tai auo dapna': 'ga voorbereid om te sterven tijdens de volgende oorlog/reis'.

De reis van illegale immigranten wordt georganiseerd door mensensmokkelaars. De mensensmokkelaars behoren vaak tot criminele groeperingen uit de onderwereld van Thailand en Japan en worden geholpen door corrupte politiemensen en douanepersoneel (Phongpaichit e.a., 1998, p. 157). In 1997 werd bijvoorbeeld een Japanse bendeleider gearresteerd omdat hij meer dan veertig vrouwen in een grote koffer via het vliegveld het land had binnengesmokkeld (Daily News, 12 juli 1997). Voor hun diensten moeten de immigranten de mensensmokkelaars exorbitante bedragen betalen. Door de economische recessie in Azië is het echter steeds moeilijker om werk in het bestemmingsland te vinden. Hierdoor slagen er slechts weinigen in voldoende te verdienen om zonder gezichtsverlies weer naar huis te keren. Japanse autoriteiten schatten dat om die reden elk jaar meer dan honderd Thaise illegalen zelfmoord plegen.

Een speciaal probleem wordt gevormd door Thaise vrouwen die worden gesmokkeld naar Japan om daar in de prostitutie te gaan werken. Prostitutie in Japan is illegaal. In deze sector zouden zo'n 100.000 buitenlandse vrouwen werkzaam zijn, waarvan het overgrote deel uit de Filippijnen en Thailand. De relatie met vrouwenhandel lijkt evident, maar op basis van interviews met gedetineerde of uitgewezen Thaise vrouwen, wordt geschat dat 80% van de vrouwen vrijwillig naar Japan is gegaan met de expliciete bedoeling daar in de sexindustrie te gaan werken (Phongpaichit e.a., 1998, p. 167).

Door de economische groei in de jaren negentig ontwikkelde Thailand zich tot één van de Aziatische 'tijgers'. Hierdoor nam de vraag naar geschoolde en ongeschoolde arbeiders snel toe. Dit bracht opnieuw een immigratiestroom op gang, maar dit keer vanuit de arme en achtergebleven buurlanden. Het overgrote deel van de illegale immigranten komt uit Birma waar een dictatoriaal militair bewind aan de macht is. Hiermee heeft de immigratie niet alleen een economisch motief, maar ook een politieke reden. Birmezen zijn bereid om in Thailand voor heel lage lonen te werken, omdat dit altijd nog beter is dan de onderdrukking en dwangarbeid zonder betaling in Birma. Birmezen ontvangen ongeveer de helft van het loon dat Thai voor hetzelfde werk verdienen.

Ook hier wordt de reis verzorgd door mensensmokkelaars. De gesmokkelde behoren veelal tot de in Birma onderdrukte minderheidsgroeperingen Mon, Karen, Wa en Shan. De groeperingen leven deels in gebieden waar op grote schaal heroïne en amfetaminen worden geproduceerd, onder andere om de guerrilla tegen het militaire bewind te bekostigen. Niet bekend is in hoeverre er relaties bestaan tussen de crimi-

nele groeperingen die betrokken zijn bij de handel in drugs en de mensensmokkelaars.

Dat de smokkelmethoden voor gesmokkelden niet zonder risico's zijn, mag blijken uit het feit dat in februari en maart van dit jaar respectievelijk twaalf lijken in een afvalstortplaats in Oost Thailand en dertien lijken in een sloot in Noordwest Thailand werden gevonden. Onderzoek wees uit dat het om immigranten uit Birma gaat die vermoedelijk tijdens hun vervoer door verstikking om het leven zijn gekomen (the Cambodia Daily, 7 maart 2002). Een vergelijking met het drama in Dover dringt zich op.

De reactie van de Thaise overheid op het probleem van mensensmokkel en illegale immigratie lijkt tweeslachtig. Aan de ene kant is er wel een formeel beleid van repressieve aanpak. Aan de andere kant zijn er sterke aanwijzingen dat de mensensmokkel – net als andere sectoren van Thailand's omvangrijke illegale economie – sterk verweven is met (lokale) politieke belangen. Bovendien lijkt Thailand weinig belang te hebben bij de werkelijke bestrijding van illegale emigratie en immigratie. De Thaise overheid stimuleert al decennia lang de export van arbeidskracht omdat dit een oplossing van werkloosheidsproblemen betekent en buitenlandse valuta het land binnenbrengt. Vanuit dit beleid is er weinig belang bij de aanpak van illegale Thaise immigranten in het buitenland. De import van Birmeese werkkrachten voorziet weliswaar op de korte termijn in goedkope arbeidskrachten, maar weerhoudt de Thaise economie op lange termijn van de herstructurering van arbeidsintensieve industrie naar meer technologisch ontwikkelde productieprocessen. En zo worden ook de mensensmokkelaars van voldoende werk voorzien.

Phongpaichit, P., Piriyaangsan S. en N. Treerat, Guns, *Girls, Gambling, Ganja. Thailand's Illegal Economy and Public Policy*, Silkworm Books, Chiang Mai, 1998.

Wetenschap en criminaliteitsanalyse

Hans Moerland

De criminaliteits- of misdaadanalyse is in ons land eigenlijk pas halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw van de grond gekomen. Sindsdien heeft ze zich ontwikkeld tot een serieuze discipline. Het leeuwendeel van de criminaliteitsanalyse vindt plaats bij en door de politie, veelal uitgevoerd door analisten die zelf uit de recherche voortkomen en een aanvullende opleiding hebben genoten. Regelmatig echter wordt daarbij samenwerking gezocht met universiteiten, departementale onderzoeksafdelingen of commerciële onderzoeksbureaus. Ook komt het meer en meer voor dat dergelijke analyses volledig worden uitbesteed aan zulke instellingen - om te worden uitgevoerd door 'wetenschappers', academisch geschoolde onderzoekers die door de bank genomen minder of geen ervaring hebben met het uitvoerend politiewerk.

Behalve met de beoefening van het vak als zodanig houdt men zich in universitaire en aanverwante kringen intussen ook bezig met surveys naar het reilen en zeilen van de criminaliteitsanalyse. Zo heeft in 1996 R. Hesse-ling, in een samen-werkingsproject van het WODC en het Landelijk Netwerk Misdaadanalyse, een vragenlijstsonderzoek uitgevoerd dat ertoe strekte de bestaande analysepraktijk in kaart te brengen. Zelf heb ik de afgelopen jaren, met ondersteuning van ervaren (politie)-onderzoekers en -analisten, diverse enquêtes verricht in het kader van project Criminaliteitsanalyse in Nederland. Ten behoeve van het gelijknamige boek heb ik bijvoorbeeld een dertigtal analisten en onderzoekers, maar ook anderszins bij het vakgebied betrokkenen (docenten, opdrachtgevers, afnemers van analyseproducten) schriftelijk ondervraagd over knelpunten en toekomst van de criminaliteitsanalyse. Een vergelijkbare, wat grotere groep heb ik via de digitale snelweg geënquêteerd over ontwikkelingen die zich 'sinds Van Traa' op het vakgebied hebben voorgedaan, en een groot aantal (267) bezoekers van het symposium Criminaliteitsanalyse in Nederland, gehouden op 26 april 2001 te Ede, honoreerde mijn verzoek ter plekke een bescheiden vragenlijst in te vullen over de afbakening van het vakgebied en de inbreng daarin van wetenschappers. En de afgelopen maanden zijn, nog steeds in het kader van bovengenoemd project, surveys gehouden naar de huidige praktijk van de criminaliteitsanalyse. In dit verband werden enerzijds analisten en onderzoekers benaderd, van reguliere politie zowel als bijzondere opsporingsdiensten, anderzijds opdrachtgevers en klanten.

Aan sommige van deze enquêtes nu is ook deelgenomen door een select gezelschap van 'externe' wetenschappers, onderzoekers die vanuit bijvoorbeeld een universiteit of commercieel bureau bij een specifieke analyse, een bepaald onderzoek of project zijn ingezet. Hun inbreng in de discipline wordt overigens, zo heeft de tijdens het symposium gehouden enquête uitgewezen, over het geheel genomen positief beoordeeld - vanwege hun methodologische inzichten, hun kundigheid bij het ontwikkelen van analyse- of onderzoeksinstrumenten en, meer in het algemeen, hun inhoudelijke deskundigheid. Wel loopt het desbetreffende oordeel uiteen al naar gelang de soort analyse die in het geding is. Zo ziet men veeleer een taak voor de wetenschapper weggelegd bij evaluaties, risicoanalyses en specifieke profielanalyses dan bijvoorbeeld zaaksanalyses. Dat er nogal wat nadelen zouden kleven aan de inzet van externe wetenschappers, is een visie die zeker niet in brede kring wordt gedeeld. Heel wat symposiumbezoekers onderschrijven tot op zekere hoogte het standpunt dat wetenschappers traag opereren, weinig oog hebben voor de beperkingen van het beschikbare onderzoeksmateriaal en de criminaliteitsbestrijding als het eigenlijke doel van de analyse gemakkelijk uit het oog verliezen, maar evenzovelen huldigen een dergelijke opvatting allerminst.

Universitaire en andere 'externe' wetenschappers hebben, zo kan uit het bovenstaande worden opgemaakt, in verschillende hoedanigheden bijgedragen aan de vermeerdering van kennis over de criminaliteitsanalyse - enkelen als initiatiefnemer of uitvoerder van enquêtes dienaangaande, een wat groter aantal als respondent in een onderzoek naar het vakgebied meer in het algemeen. De beroepsgroep als zodanig fungeerde ook nog eens als 'onderwerp' in de vragenlijst die tijdens het symposium is afgenomen. Over de ervaringen van de wetenschappers zelf met het bedrijven van criminaliteitsanalyse in samenwerking met of opdracht van de politie is echter weinig bekend. Wat vinden ze van de organisatorische context waarbinnen ze dergelijke onderzoeks- of analyseactiviteiten verrichten, van de planning van die activiteiten, van de verhouding met de opdrachtgever? Krijgen ze voldoende gelegenheid een onderzoeksopdracht te vertalen in een adequate probleemstelling en deze uiteen te leggen in fatsoenlijke onderzoeksvragen, kunnen ze uit de voeten met de beschikbare bronnen en systemen, met mogelijke dataverzamelingstechnieken, met (het ontbreken van) bevoegdheden, met de inzet die van politiezijde is toegezegd, met kwesties in de sfeer van geheimhouding en publicatievrijheid? Voelen ze zich gewaardeerd, worden de door hen geleverde producten serieus genomen, wordt er gevolg gegeven aan hun bevindingen en inspanningen? Beklijft datgene wat ze hebben gerealiseerd?

Hoewel menig wetenschapper zich enthousiast uitlaat over de samenwerking met criminaliteitsanalisten en over de mogelijkheden die dergelijke samenwerking en opdrachtonderzoek op het onderhavige terrein bieden, lijkt er geen sprake te zijn van een onverdeeld genoegen. De externe wetenschapper vallen zeker ook teleurstellingen en ongenoegens ten deel - bijvoorbeeld omdat hij veel tijd en moeite heeft geïnvesteerd in dingen waar verder weinig of niets mee gebeurt; omdat er nog altijd 'valse starts' van politieke analisten moeten worden gecorrigeerd, omdat hij te laat bij een analyse wordt betrokken; omdat hij moet constateren dat bij een analyse betrokken politiemedewerkers langs elkaar heen werken; dat er nog altijd bronnen worden aangeboord zonder dat duidelijk is welke vraag met de gegevens uit die bronnen moet worden beantwoord; dat sommige bevindingen eigenlijk op voorhand vaststaan, omdat ze niet mogen afwijken van informatie die eerder naar buiten is gebracht; dat men bij de politie geen oog heeft voor de populaties van zaken of personen waarover uitspraken (moeten) worden gedaan; dat altijd alles moet wijken voor het belang van het operationele werk.

Het heeft er alle schijn van, voor wie zijn oor zo links en rechts eens te luister legt, dat menig 'extern' wetenschapper die in opdracht van de politie heeft (mee)gewerkt aan een criminaliteitsanalyse zulke ongenoegens wel eens heeft ervaren. Dat roept de vraag op in hoeverre ze wellicht gemeengoed zijn. Een afzonderlijke enquête onder deze doelgroep zou uitsluitsel kunnen geven...

Moerland, H. en B. Rovers (red.), *Criminaliteitsanalyse in Nederland*. 's Gravenhage, Elsevier bedrijfsinformatie BV, 2000.

Elffers, H., Giels B. van, Moerland H. en A. Mooij, Experts over criminaliteitsanalyse en wetenschap, *Tijdschrift voor de Politie*, jrg. 63, nummer 7/8, juli/augustus 2001, pp. 14-20.

Moerland, H., Ontwikkelingen in de criminaliteitsanalyse, *Tijdschrift voor de Politie*, jrg. 64, nummer 1/2, januari/februari 2002, pp. 15-21.

Pessimistische visie van een Russische criminoloog

Dina Siegel

Vier keer per jaar organiseert CIROC seminars op de VU over verschillende onderwerpen op het gebied van de georganiseerde misdaad. Dit jaar waren er de volgende thema's: 'XTC – productie en distributie' (in oktober), 'cocaïnesmokkel' (in januari), 'Oost-Europese georganiseerde misdaad' (in maart) en 'mensensmokkel' (in mei).

Eén van de gastsprekers tijdens de derde seminar was professor Yakov Gilinskiy, een wereldberoemde Russische specialist op het gebied van (post)- Sovjet georganiseerde criminaliteit. De in Leningrad (St. Petersburg) geboren Yakov Gilinskiy (1934), promoveerde in 1967 aan de Leningrad Universiteit. Hij geeft onderwijs in het Sociologische Instituut van St. Petersburg en Baltische Instituut van Ecologie in criminologie, sociologie van deviantie en sociale controle. Hij heeft meer dan driehonderd publicaties op zijn naam staan, waaronder de meest belangrijke 'Suicidology' (1999) en 'Criminology' (2001).

Over de situatie in Rusland sinds het ineen storten van het communisme is Gilinskiy tamelijk pessimistisch. Volgens hem penetreert de Russische Maffia op grote schaal in het legale bedrijfsleven, de huidige politieke en economische situatie in Rusland biedt geen oplossing voor dit probleem en de allesomvattende corruptie belemmert de bestrijding van georganiseerde criminaliteit. 'Het zal nog vele generaties duren tot er enige verandering in mijn land mogelijk zou kunnen worden', zegt Gilinskiy.

Wat betreft de ontwikkeling van de Russische criminologie? Gilinskiy: 'Er zijn veel jonge getalenteerde wetenschappers in de Russische universiteiten, maar ze krijgen geen kans om normaal te werken, omdat hun salaris heel slecht is (20-30\$ per maand). Daarom moeten ze in verschillende (soms drie of vier) instellingen werken. De kwaliteit van hun "onderzoek" is dan ook niet zo goed'. 'Toekomst? Er is geen toekomst!' is zijn sombere conclusie.

Internationaal nieuws over georganiseerde criminaliteit

Cannabisteelt breidt uit in Marokko

Een recent gepubliceerd rapport van het Internationale Centrum voor Rurale Studies en Landbouw in Valencia en het Franse Laboratorium voor Drugs and Toxische Stoffen in Parijs geeft aan dat in het Rifgebied in Marokko het gebied waar cannabis wordt verbouwd de afgelopen tien jaar drastisch is uitgebreid. Terwijl in 1993 circa 70.000 hectare voor cannabis werd gebruikt, beslaat dit gebied tegenwoordig zo'n 120.000 hectare, met een productiecapaciteit van tussen de 1.600 en 3.000 ton per jaar. Tussen 80% en 90% van alle in Europa in beslag genomen hasj komt van Marokko. Rond 200.000 families (meer dan een miljoen mensen) in het Rifgebied leven van de cannabissteelt. Het rapport waarschuwt ook voor de negatieve gevolgen van deze monocultuur voor het milieu van de hele regio (El País, 2-5-2002).

Spaanse Bank betrokken bij witwassen

23 voormalige topmensen van de Spaanse bank BBVA (enkele van de meest welvarende zakenlieden in Spanje) zijn door onderzoeksrechter Garzón genoemd in verband met een onderzoek naar BBVA's geheime fondsen, die naar verluidt werden gebruikt door de bank om in haar eigen aandelen te handelen, om politici om te kopen in Latijns-Amerika en om de pensioenen van leden van de raad van bestuur te verhogen. De ontdekking van 225 miljoen euro aan geheime fondsen van BBVA in Liechtenstein, Zwitserland, Puerto Rico en het eiland Jersey is één van de grootste financiële schandalen in Spanje sinds de ineenstorting van Banesto tien jaar geleden. De FBI zegt tevens bewijs te hebben dat BBVA in verband brengt met witwasoperaties voor Mexicaanse drugshandelaars. Een topman van de Mexicaanse bank Mercantil Probursa, met van drugshandel afkomstige tegoeden op de Kaaiman eilanden, zou in 1996 hebben geholpen bij de overname door BBVA in ruil voor het witwassen van zijn criminele vermogen (FT, 26-4-2002; El País, 29-4-2002).

Boeken en onderzoek in het buitenland

Gilinskiy Y. (2000), *Sotsialnaya patologiya v sovremennoi tsivilizatsii* (Social Pathology in modern civilization), Kriminologiya XX veka (Criminology of XX century): SPB: Yuridicheskaya Zentralnaya Pressa. De auteur analyseert pathologische aspecten van menselijk gedrag in de context van criminele organisaties. Hij vergelijkt de Russische situatie met vergelijkbare problematiek in het Westen.

Instituto Mexicano de Estudios de la Criminalidad Organizada (IMECO) (1998) *Todo lo que debería saber sobre el crimen organizado en México* (Mexican Institute for the Study of Organized Crime, *Everything you should know about organized crime in México*) Mexico DF: Océano. Dit boek begint met de stelling dat de belangrijkste oorzaak voor het explosieve toename van zware criminaliteit in Mexico is dat deze wordt georganiseerd, ondersteund en beschermd door overheidsinstanties. Deze uitgebreide studie presenteert de belangrijkste kenmerken van verschillende vormen van georganiseerde criminaliteit in Mexico: de betrokkenheid van de politie, de autonomie van criminele organisaties, handel in drugs, ontvoering, autodiefstal, professionele roofovervallen, handel in wapens, mensensmokkel en piraterij. Tevens verricht het instituut een kritische analyse van al het overheidsbeleid dat is gericht op deze problematiek, waarbij beperkingen, resultaten en mislukkingen worden aangegeven. Het boek is een aanrader voor wie geïnteresseerd is in georganiseerde criminaliteit en de bestrijding ervan in Mexico.

Ko-Lin Chin (1999) *Smuggled Chinese: Clandestine Immigration to the United States*, Philadelphia: Temple University Press. Voortbouwend op eerder werk over Chinese georganiseerde misdaad, analyseert Chin hoe de illegale immigratie van Chinezen in de Verenigde Staten is georganiseerd. In een poging de wanhoop te begrijpen die de motor is achter mensensmokkel, heeft Chin driehonderd gesmokkelde Chinezen in New York City geïnterviewd. In tegenstelling tot de veelgehoorde opvatting dat illegale immigranten dwangarbeid moeten verrichten om hun schulden aan de smokkelaars terug te betalen, bleken de schulden van de meeste Chinese immigranten binnen enkele dagen na aankomst in de VS door familieleden te worden betaald. Toch werken vele immigranten lange dagen onder ongezonde omstandigheden en tegen lage betaling, terwijl ze wonen in kleine geprepareerde cellen in afgekeurde gebouwen. Chin's werk is zeker een must voor onderzoekers en praktijkmensen die zich met het vraagstuk van mensensmokkel bezighouden.

Phongpaichit, P., Piriyanangsan S. en N. Treerat, *Guns, Girls, Gambling, Ganja. Thailand's Illegal Economy and Public Policy*, Silkworm Books, Chiang Mai, 1998. Dit boek is eerder in deze nieuwsbrief al aangehaald vanwege het hoofdstuk over mensensmokkel naar en vanuit Thailand. Maar het boek behandelt nog veel meer sectoren van de illegale economie van Thailand, zoals illegale loterijen, casino's, drugshandel, wapenhandel, oliesmokkel, prostitutie en witwassen. Het boek is geschreven door drie economen van een gerenommeerde universiteit in Bangkok. De economen maken van elke sector een schatting van de hoeveelheid geld die er in omgaat. Daarnaast geven zij ook een bijzonder interessante kwalitatieve analyse van het functioneren van deze misdaadmarkten. De belangrijkste indruk die na lezing overblijft is de enorme omvang van Thailand's illegale economie en de vervlechting ervan met het legale bedrijfsleven, het politieapparaat en de politiek. Dat dergelijk onderzoek in Thailand niet zonder risico is mag blijken uit het feit dat de politie invallen heeft gedaan in het huis van één onderzoekers alsmede de faculteit waar zij werkzaam zijn. Pas na massale reacties van academici, studenten, vakbonden, mensenrechtenorganisaties en uiteindelijk de minister-president, kon het onderzoek worden afgerond en gepubliceerd.

COLOFON

CIROC

Vrije Universiteit Amsterdam

Kamer 5A-42, De Boelelaan 1105, 1081 HV Amsterdam

email: ciroc@rechten.vu.nl tel: +31 (0) 20 444 6231

Directeur: prof. dr. H.G. van de Bunt

Redactie: dr. W. Huisman